

Ambitieplan Nationaal Park Schiermonnikoog 2024

CONCEPT: V. 0.2

DATUM: 24 APRIL 2024

Nationaal Park
Schiermonnikoog

Inhoud

Inhoud	1
Voorwoord	3
H1: Introductie	4
H2: Nationaal Park Schiermonnikoog	8
H3: Wensbeeld: Schiermonnikoog in 2050	14
H4: Ambities	16
Thema Natuurherstel en bescherming	17
We zetten ons in voor het beschermen en versterken van de natuur	18
Thema Meer zelfvoorzienend zijn	22
We streven naar een zelfvoorzienend eiland op gebied van water en energie	23
Thema Landbouw	26
We werken samen aan natuur inclusieve landbouw en duurzame inkomenszekerheid	26
Thema Recreatie en toerisme	29
Mensen geleiden in het beleven van het eiland met balans tussen recreatie en natuur	30
Thema Cultuurhistorie	33
We versterken de identiteit van Schiermonnikoog door behoud van cultuurhistorie	34
Thema Samen zorg dragen voor het eiland	35
We zijn meer verbonden met onze omgeving	36
We doen het samen	37
Thema Communicatie en Educatie	38
Thema Onderzoek	43
Initiëren en structureren van activiteiten op het gebied van onderzoek	44
H5: Richting de uitvoeringsagenda	46

Voorwoord

HOOFDSTUK 1

Introductie

Nationaal Park Schiermonnikoog: een bijzondere plek op aarde. Krachtige zeestromen, sterke winden en stuivend zand. Nationaal Park Schiermonnikoog is één van de meest wilde plekken van Nederland. De natuur op Schiermonnikoog is altijd in beweging. Bijna nergens vind je op zo'n kleine oppervlakte zoveel verschillende landschappen: bossen, duinen vol bijzondere planten, oneindige brede stranden, een uitgestrekte kwelder, wadplaten, de Westerplas en Banckspolder met een geweldige rijkdom aan vogels.

In 1989 werd dit kleinst bewoonde eiland van ons land aangewezen als Nationaal Park. Een aanwijzing waarmee Schiermonnikoog – tot op de dag van vandaag samen met de 20 andere Nationale Parken – een onmiskenbare schakel vormt in het vertellen van het verhaal over cultuur en natuur in Nederland. Om daaraan bij te dragen, werken we actief aan het vergroten van de bekendheid van en de betrokkenheid bij dit unieke gebied.

Beleving is daarbij van onmiskenbaar belang. Juist de beleving doet de liefde voor deze bijzondere plek groeien en zorgt ervoor dat mensen dit unieke natuurgebied willen beschermen en behouden. Voor de eilanders is Nationaal park Schiermonnikoog niet alleen hun achtertuin, maar hun hele belevingswereld. En zodra bezoekers voet zetten op dit prachtige Waddeneiland, worden ze onderdeel van iets groters. De vrije horizon, de weidsheid, de stilte en de duisternis, maar ook de verwevenheid tussen cultuur en natuur, laat hen het Nationaal Park ten volle ervaren. Schiermonnikoog biedt een gevoel van verbondenheid met 'echte natuur' en de eilander gemeenschap. Ervaringen en kwaliteiten die op andere plekken in ons land steeds minder te vinden zijn.

Het Nationaal Park Schiermonnikoog bestaat bijna 35 jaar. Een tijd waarin veel is gebeurd. We kunnen als inwoners van Schiermonnikoog trots zijn op de unieke samenwerking tussen de boeren die ervoor hebben gezorgd dat de stikstofuitstoot is gedaald op het eiland. Daarnaast verwelkomen we jaarlijks meer dan 300.000 bezoekers die kunnen genieten van de natuur. We kunnen trots zijn op ons ontvangstplek het Baken, waar bezoekers geïnformeerd worden over de unieke natuur. We bewaken met elkaar, elke organisatie en iedere inwoner, de balans tussen gastvrijheid en het behouden van een topnatuur. De evaluatie van het vorige beheerplan BIP+ laat zien dat er met succes samengewerkt is aan het behouden van deze topnatuur.

Dit ambitieplan verwoordt de gezamenlijke wens om de komende jaren verder te werken aan een prachtig Nationaal Park. Een parel om trots op te zijn!

1.1 Korte terugblik afgelopen jaren

In 2011 is het huidige beheer- en inrichtingsplan vastgesteld (BIP+). Het BIP+ heeft een hoog ambitieniveau: Schiermonnikoog als eiland waar de natuur z'n gang gaat, waar tal van soorten hun plek vinden en waar mensen in vrijheid van het eiland genieten. Dit plan is nog steeds de basis voor uitvoering van het natuurbeheer. In het BIP+ is destijds de keuze gemaakt om de natuurlijke ontwikkeling van natuur en landschap centraal te stellen. Het liefste grijpen we alleen in als dat nodig is voor de veiligheid, maatschappelijke functies en natuurdoelen.

De belangrijkste speerpunten uit het BIP+:

- Het zo veel als mogelijk herstellen van de natuurlijke waterhuishouding en het vasthouden van water.
- Het tegengaan van verruiging en verbossing van duinen door plaatselijk maaien, plaggen en kappen en de introductie van natuurlijke begrazing.
- Het vergroten van de natuurlijke dynamiek door het stimuleren van verstuiving en mogelijk herstel van een 'wash-over complex'.

Met deze uitgangspunten gingen de partners in het Nationaal Park de afgelopen 10 jaar aan de slag. Daarvan is het nodige uitgevoerd, maar er zijn ook zaken nog niet uitgevoerd. Dat blijkt onder meer uit de evaluatie van SWECO uit 2019 ([bijlage volgt](#)). Of we op alle fronten aan de (natuur)doelen (N2000) voldoen moet blijken uit de evaluaties van de N2000 beheerplannen. Uit de natuurdoelanalyse die de provincie Fryslân heeft uitgevoerd blijkt dat de in 2011 in het BIP+ genoemde knelpunten nog steeds bestaan. De speerpunten van toen zijn nu dus nog steeds relevant. Het herstellen, behouden en versterken van de unieke en kwetsbare natuur en landschappen op Schiermonnikoog is een doorlopend proces. In die zin blijven de ambities van toen ook in deze tijd actueel.

Communicatie en educatie

Sinds 2021 zijn Natuurmonumenten en VVV Schiermonnikoog samen gevestigd in informatiecentrum Het Baken. Het Baken is de plek voor het boeken van (natuur)excursies, activiteiten en accommodaties. Eilanders en eilandbezoekers kunnen er terecht voor algemene informatie over Schiermonnikoog, informatie over de prachtige flora en fauna van het Nationaal Park en over het dorp met haar rijke cultuurhistorie en authentieke bezienswaardigheden.

Verschillende partners verzorgen de communicatie en educatie, waaronder IVN, Natuurmonumenten, het Vrijwilligerscollectief en verschillende particuliere aanbieders op het eiland.

Nationaal Park Schiermonnikoog – Ambitieplan Nieuwe Stijl

Het ambitieplan is geschreven door de partners van het Nationaal Park Schiermonnikoog (zie ook paragraaf 2.7). Daarbij hebben de inwoners van het eiland actief meegedacht en input geleverd voor de totstandkoming van deze ambities.

De belangrijkste aanbeveling uit het landschapsbiografisch essay¹ vormt de leidraad voor dit ambitieplan: 'Het Nationaal Park moet van iedereen op het eiland zijn. Betrokkenheid, samenwerking en vertrouwen zijn nodig om de uitdagingen van de toekomst en de kwetsbare positie van een eiland het hoofd te kunnen bieden.'

---

¹ Wiersma, J. et.al., *Schiermonnikoog als Nationaal Park: een landschapsbiografisch essay*, 2022.

Het Nationaal Park Schiermonnikoog zet zich de komende jaren in om deze verbindingen te versterken. Het gaat om de verbinding tussen natuur & ecologie enerzijds en de lokale economie, de cultuurhistorie, recreatie en toerisme, en gemeenschap op Schiermonnikoog anderzijds. Ook de verdere verbinding van natuur tussen het dorp en de polder speelt hier een rol.

Het maken van dit ambitieplan draagt bij aan het toewerken naar de landelijke standaard voor Nationaal Parken Nieuwe Stijl (zie kadertekst hieronder). Dit zijn robuuste parken met hoogwaardige natuur, natuurschoon, cultuurhistorie, kansen voor kwalitatieve gastvrijheidseconomie, vitaal ondernemerschap en biodiversiteit van internationale betekenis.

Eerdere Beheer en Inrichtingsplannen voor Nationaal Park Schiermonnikoog (uit 1989, 1999 en 2011) hadden een looptijd van 10 jaar. In de uitwerking lag de nadruk op het natuurbeheer binnen de grenzen van het Nationaal Park. In dit ambitieplan kijken we zoals gezegd ook wat meer over de grenzen van het park heen. Het verwoordt het ‘verhaal van Schiermonnikoog’: de manier waarop we met elkaar naar de rijke en kwetsbare (natuurlijke) omgeving, economie én leefbaarheid kijken. Hoe we die willen beschermen, versterken, ontwikkelen en benutten. Hoe we uitdagingen als klimaatverandering, zeespiegelstijging, behoud en versterking van biodiversiteit en een duurzaam toekomstperspectief tegemoet treden.

Eilanders voelen zich sterk verbonden met Schiermonnikoog en het Nationaal Park. De komende jaren gaan we samen onderzoeken hoe we de samenwerking kunnen versterken met ondernemers en inwoners. Gedeeld eigenaarschap is hierbij een uitgangspunt. We werken met zijn allen richting Nationaal Park Schiermonnikoog Nieuwe Stijl, als icoon voor de regio en Nederland. Daarbij ligt de focus niet alleen op natuur, maar is er bijvoorbeeld ook aandacht voor cultuurhistorie, landschap en duurzaam toerisme.

Nationaal Park Nieuwe Stijl²

In 2015 is het Programma Nationale Parken van start gegaan. Dit programma heeft als doel een beweging op gang te brengen die leidt tot een kwaliteitsverbetering. Hierbij wordt een ruimere definitie van het gebied gebruikt dan alleen de bestaande natuurkernen, waardoor duurzaam behoud van natuur, landschap en cultureel erfgoed mogelijk wordt.

In 2018 resulteerde dit programma in de Nationale Parken Deal en een nieuwe ‘Standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park’, met in 2021 een bijbehorende leidraad. Deze standaard fungeert als richtlijn voor de (door)ontwikkeling naar nationale parken nieuwe stijl. De huidige standaard en leidraad vormen daarmee de kaders voor dit ambitiedocument.

Het streven in de huidige Leidraad is dat nationale parken zich gaan onderscheiden met natuurwaarden van (inter)nationale allure, met een eigen identiteit en een eigen verhaal.

- De kern van een nationaal park bestaat uit - vanuit (inter)nationaal perspectief - waardevolle natuur, gelegen in een ruimere landschappelijke, landschapsecologische, cultuurhistorische en regionaal-economische context.
- Is onderscheidend qua kwaliteit, uitstraling en toegankelijkheid voor de binnen- en buitenlandse bezoekers.

---

² Nationale Parken Bureau, *Leidraad Nationale Parken*, 2022.

- Heeft een eigen identiteit, waarmee inwoners, maatschappelijke instellingen en ondernemers zich verbonden voelen.
- Is aansprekend voor een (inter)nationaal publiek: het zijn iconen voor de regio en voor Nederland.

Richtinggevende kaders

Dit ambitieplan geeft aan waar we de komende 10 jaar gezamenlijk naar toe willen werken. Het toekomstbeeld geeft daarmee de kaders en richtinggevende principes voor de gewenste ontwikkelingen in het gebied. Afgeleid van dit toekomstbeeld worden in de ambitie heldere doelen opgesteld voor de korte en langere termijn.

De partners binnen het overlegorgaan blijven in gesprek met elkaar én met hun achterban. Jaarlijks stellen we aan de hand van de uitvoeringsagenda (hoofdstuk 5) gezamenlijk het jaarplan op. Aan het eind van ieder jaar kijken we terug op de activiteiten die zijn uitgevoerd. Op die manier geven we gezamenlijk concrete invulling aan de ambities en de uitvoeringsagenda. We evalueren het ambitieplan na 5 jaar.

Hier komt een afbeelding relaties plannen en beleid ambitiedocument.

Vervolg: Uitvoeringsagenda

Na het opstellen van het ambitiedocument worden - in de systematiek van de leidraad - vervolgens in een uitvoeringsagenda de geformuleerde doelen voor de korte termijn uitgewerkt in concretere doelstellingen, in strategieën om die doelen te bereiken, de daarvoor te ondernemen activiteiten, en de op te leveren resultaten. Hoofdstuk 5 geeft een globaal overzicht. Ook de bijbehorende financiering, regiehouder en samenwerkende partijen zijn onderdeel van het overzicht.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een introductie op het Nationaal Park Schiermonnikoog en beschrijft de toekomstige opgaven. In hoofdstuk 3 geven we een vergezicht richting Schiermonnikoog in 2050. Hoofdstuk 4 beschrijft onze gezamenlijke ambities om de opgaven en het toekomstbeeld richting 2050 vorm te kunnen geven. Hoofdstuk 5 bevat een eerste opzet van de uitvoeringsagenda om ambities te concretiseren richting uitvoering.

Nationaal Park Schiermonnikoog

2.1 Nationaal Park sinds 1989

Nederland telt 21 nationale parken die volgens het Nationale Parken Bureau samen het ‘verhaal vertellen van de Nederlandse natuur’. Het zijn door de Rijksoverheid, op basis van de Wet Natuurbescherming, aangewezen natuurgebieden die minimaal 1.000 hectare groot zijn en open zijn voor bezoekers.

Schiermonnikoog is in 1989 aangewezen als Nationaal Park. Nationaal Park Schiermonnikoog is één van de meest natuurlijke gebieden van Nederland. Wind, water en getij hebben het eiland gevormd en hebben nog steeds vrij spel op het strand en de kwelder. Het 5400 hectare grote Nationale Park omvat het hele eiland op 1000 hectare na. De bebouwde kom van Schiermonnikoog, de Banckspolder, het duingebied met recreatieve voorzieningen tussen Badweg en Prins Bernardweg, de Waddenhaven Schiermonnikoog en de veerdam zijn geen onderdeel van het Nationaal Park. De formele begrenzing in het noorden is de laagwaterlijn en in het zuiden het geulenstelsel op het Wad. In het Nationaal Park vind je op een klein oppervlak veel verschillende landschappen: van het wad tot de duinen en van het bos tot de Westerplas. Schiermonnikoog en de omringende zee zijn aangewezen als Natura 2000-gebied. De Waddenzee is erkend als Werelderfgoed.

De Nederlandse Nationale Parken hebben vier hoofddoelstellingen: bescherming en ontwikkeling van natuur en landschap, communicatie en educatie, natuurgerichte recreatie en het stimuleren van onderzoek. In Nationaal Park Schiermonnikoog heeft het met rust laten van de natuur altijd centraal gestaan. Het grootste deel van Schiermonnikoog ontwikkelt zich vanzelf. Dat is ook hetgeen dat Nationaal Park Schiermonnikoog uniek maakt. Je kunt als mens ervaren onderdeel te zijn van een groter geheel. Het ritme van de getijden, van water en sediment, van seizoenen en van dag en nacht is leidend. Nationaal Park Schiermonnikoog wil ook een langdurige, duurzame en veilige instandhouding van het eiland waarborgen en werkt daarom actief samen met alle partners in het gebied.

Nationaal Park Schiermonnikoog:

- 5.400 hectare groot
- 18 kilometer breed en 3,5 kilometer lang
- Verschil tussen eb en vloed: 2 tot 3 meter
- Ca. 300.000 bezoekers per jaar
- Ruim 300 vogelsoorten
- Ruim 500 plantensoorten
- 982³ inwoners

---

³ Bron: CBS, 2023.

2.2 Eigen geschiedenis

Het dynamische karakter van de zee en de wind zorgt ervoor dat Schiermonnikoog altijd in beweging is. Het eiland is daardoor relatief jong. Het zijn de monniken van het cisterciënzerklooster Klaarkamp uit Rinsumageest met hun grijze of 'schiere' pijpen die zich aan het begin van de veertiende eeuw als eerste vestigen op het eiland. De bewoning van de monniken gaat gepaard met het aanleggen van dijkes, landbouw, visserij, stormvloed en overstromingen en afkalvende duinen. Tijdens de reformatie verloren alle kloosters hun bezittingen, ook die van Klaarkamp. Het eiland kwam in handen van de Staten van Friesland, die het in 1638 uit geldnood verkochten aan de familie Stachouwer.

Het eiland verkeerde in slechte staat en tijdens het tweehonderd jaar durende bewind van de Stachouwers kalfde het westelijke en zuidelijke deel van het eiland verder af door overstromingen. Verwoestende stormvloed in 1717 en 1720 deed het gehucht Westerburen in zee verdwijnen. De steenrijke Amsterdamse John Erik Banck kocht in 1858, op 24 jarige leeftijd, het eiland voor 96.000 gulden. De nieuwe eigenaar ging voortvarend te werk en bracht de kustverdediging op orde. Aan de Noordzeezijde werd helmgras aangeplant om het verstuiwen van de duinen tegen te gaan. Aan de Waddenkust werd een zeedijk ten zuiden van het dorp aangelegd.

In 1893 kreeg Schiermonnikoog een nieuwe eigenaar, de Duitse Hartwig Arthur Berthold Graf von Bernstorff. De Duitse graaf wilde van Schiermonnikoog een heus kuuroord maken. Zijn zoon Georg Ernst wilde het toerisme verder ontwikkelen en liet een veerboot varen tussen Groningen en Schiermonnikoog. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw maakt het toerisme een groot onderdeel uit van de geschiedenis van Schiermonnikoog.

2.3 Kenmerkende natuur

De natuur van Schiermonnikoog kenmerkt zich door een uitgestrekt duingebied. Het duingebied kent een grote diversiteit en goed ontwikkelde kalkrijke duinvalleien. Het strekt zich over een groot deel van de westelijke helft van het eiland. Nationaal Park Schiermonnikoog is één van de kleinste en meest ongerepte eilanden in de Waddenzee. Het ligt midden in het grootste aaneengesloten waddegebied ter wereld, dat de status van UNESCO Werelderfgoed heeft. Het eiland is aangemerkt als Natura 2000-gebied en herbergt een groot aantal planten- en diersoorten. In het gebied komen lokaal duinblauwgraslanden voor. Schiermonnikoog is een belangrijke (internationale) tussenstop voor trekvogels.

Natuurbescherming

Het Natura 2000-gebied omvat een groot deel van Schiermonnikoog. De Waddenzee, Noordzeekustzone incl. de kwelders en de duinen Schiermonnikoog zijn allemaal aangemerkt als N2000 gebied. Het beheerplan voor het N2000 gebied 'de duinen Schiermonnikoog' is het meest van belang voor het Nationaal Park. Dit gebied overlapt het gebied van het Nationaal Park. Daarnaast vormen de natuurgebieden (duinen en kwelders) ook een onderdeel van de NNN, het Nederlands Natuur Netwerk (voorheen de Ecologische Hoofdstructuur).

Natura 2000 is het netwerk van natuurgebieden in de Europese Unie die strikt worden beschermd op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn, voor bescherming van kwetsbare dier- en plantsoorten en hun omgeving. Het Habitatrichtlijngebied en het Vogelrichtlijngebied vallen geheel samen met de begrenzing van het Natura 2000-gebied, dat een oppervlakte beslaat van 831 hectare. De wettelijke

kaders voor natuurbescherming en beoordeling van activiteiten in het gebied zijn de Europese Natura 2000-wetgeving en de omgevingswet. Het NNN-gebied op Schiermonnikoog valt grotendeels samen met het N2000-gebied.

Natuurbeheer

Voor het natuurbeheer op Schiermonnikoog is het huidige Beheer- en Inrichtingsplan plus (BIP+) uit 2011 leidend. De 'plus' verwijst naar de maatregelen in het kader van Natura 2000 en het Watergebiedsplan dat onderdeel zijn van dit plan.

Natuurmonumenten voert de beheermaatregelen uit in de natuurgebieden op Schiermonnikoog. Zij doet in opdracht van de Provincie Fryslân. De meeste beheermaatregelen uit het BIP+ werden betaald uit de natuurpactgelden van de Provincie. Vanuit het Natuurpact stelt de provincie gelden beschikbaar om het natuurbeheer uit te voeren. De beheergelden komen deels uit de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL) en zijn van toepassing op het NNN-gebied. Aanvullend daarop zijn er financiële middelen beschikbaar vanuit het N2000-beheerplan om de N2000-doelstellingen te realiseren naast het reguliere SNL-beheer.

Het BIP+ beschrijft wat er nodig is om de natuurwaarden van het gebied te behouden en te bereiken. Zo is ervoor gekozen om de werking van zee, wind en wilde dieren te vergroten. Het zorgt ervoor dat grassen en struiken in hun groei beperkt worden, zodat er afwisseling komt in de duinen en ontstaan er geleidelijk overgangen tussen bos en open duin en tussen zout en zoet. Precies wat de soorten waar het slecht mee gaat nodig hebben. Naast natuur is er ook aandacht voor cultuurhistorie, landschap en duurzaam toerisme.

2.3 Uitzonderlijke waterwinning

Het is vrij uniek dat Schiermonnikoog zijn eigen drinkwater uit de bodem haalt. De zoetwaterbel onder het eiland werkt als een zelfvoorzienend systeem en draagt bij aan de duurzaamheid én zelfredzaamheid van Schiermonnikoog. Waterbeheer is een belangrijk onderdeel voor het behoud van de natuurlijke schoonheid en leefbaarheid van het eiland.

Hier wordt nog een kaart incl. waterwingebied toegevoegd.

2.4 Bijzonder landschap

Het Waddengebied kent een lange historie. Een kleine zesduizend jaar geleden ontstond er door de kracht van twee vloedstromen een lange rij zandbanken, een zogenaamde strandwal. Deze strandwal brak uiteindelijk op verschillende plekken door. Het achterliggende veengebied stroomde vol met zout water en de Waddenzee was geboren. Er ontstond een uitgebreid netwerk van kwelders en moerassen en allerlei grote en kleine eilanden, waaronder Schiermonnikoog.

In de eeuwen die volgden werden eilanden groter of kleiner, of verdwenen zelfs helemaal in de golven. Ook Schiermonnikoog is in de loop der jaren flink veranderd. Aan de westkant is in het verleden veel grond weggeslagen. Hierdoor ging in de achttiende eeuw het dorp Westerburen verloren. De eilanders hebben ook zelf inspanning gedaan om grip te krijgen op het eiland. Zo is aan de noordkant een stuifdijk aangelegd om aangroei van het eiland te bevorderen. Op dit moment groeit Schiermonnikoog nog altijd aan de oostkant. Het is een wereld van het wad, duinen, kwelders, strand en bos.

2.5 Unieke beleving

Nationaal Park Schiermonnikoog is één van de meeste natuurlijke gebieden van Nederland. Mensen komen voor de rust, weidsheid en donkerte die op het eiland nog te vinden zijn. Het is belangrijk dat mensen een onvergetelijke natuurervaring kunnen beleven als ze Schiermonnikoog bezoeken, dat het eiland onder hun huid kruipt.

2.6 Belang voor de economie van Schiermonnikoog

Het Nationaal Park Schiermonnikoog levert een belangrijke bijdrage aan de lokale economie. De vrijetijdseconomie is de belangrijkste pijler van de eilander economie: dag- en verblijfsrecreatie, jachthavens, horeca, sportvissen, watersport en -recreatie.

2.7 Bedreigingen

De komende jaren krijgen we ook te maken met externe bedreigingen.

Zeespiegelstijging

De mate van zeespiegelstijging is sterk afhankelijk van de temperatuurstijging en de uitwerking daarvan op de zeespiegelstand. De Nederlandse kust kan grote zeespiegelstijgingen aan dankzij natuurlijke sedimentatie. De aanleg van de Afsluitdijk (1932) en de Lauwerszeedijk (1969) heeft de dynamiek van de Wadden- en de Noordzeekust boven de eilanden ingrijpend veranderd. De Waddenzee slibt langzaam dicht. De vaargeulen worden daarmee steeds ondieper. Het veilig en bereikbaar houden van het eiland vraagt ingrepen, zoals het opspuiten of baggeren van zand. Kustontwikkeling en veiligheid is een belangrijk thema waar we als Nationaal Park nauw bij betrokken zijn. Hoe kan de veiligheid en bereikbaarheid van het eiland op lange termijn samengaan met een stijgende zeespiegel en het dichtslibben van de Waddenzee?

Beschikbaarheid van zoet water

De stijgende zeespiegel zorgt voor druk van zout water op het zoete water. Het zoet grondwater drijft als een zoetwaterbel op het zoutere water dieper in de grond. Klimaatverandering zorgt daarnaast voor een veranderend neerslagpatroon, er zullen langere perioden van droogte zijn tijdens het groeiseizoen. Dit leidt tot verdroging. Hierom is het van belang om zoetwater langer vast te houden. Het vasthouden van zoetwater draagt ook bij aan de toekomstbestendigheid van de drinkwatervoorziening. Hoe zorgen we voor het langer vasthouden van zoetwater, zodat ook in droge tijden er genoeg zoetwater is?

Toerisme

De druk van toerisme neemt de komende jaren toe. Daarbij zijn er nog geen duidelijke kaders voor bijvoorbeeld de aanlanding van toerisme op de zeehondenplaat en zonerings.

Energietransitie

Andere vragen gaan over hoe het eiland de transitie maakt naar hernieuwbare energie. De energietransitie heeft grote gevolgen voor de Waddenregio. Schiermonnikoog wil overstappen op hernieuwbare energie én de authenticiteit van het dorp, de natuur en de vrije horizon behouden. Initiatieven hiertoe blijven buiten het Nationaal Park in lijn met de doelstellingen van het Natura 2000-gebied. Ook in de toekomst kunnen ontwikkelingen zoals windmolens op zee

en de onvermijdelijke infrastructuur die hierbij komt kijken een bedreiging vormen voor het eiland.

Mijnbouw

Ook de zoektocht naar meer gas op de Noordzee is een externe bedreiging. We zien dit als een ernstige ontwikkeling als het gaat om behoud van natuur en leefbaarheid van het eiland.

Belasting van de bodem

We worden steeds meer geconfronteerd met verontreinigende stoffen die worden aangetroffen in het milieu, of nieuw geproduceerd. Stoffen die we niet of nauwelijks kennen maar wel belastend kunnen zijn voor de natuur en leefomgeving. Het kan feitelijke risico's met zich meebrengen wanneer een stof aanwezig is in het milieu (zoals PFAS). Het kan invloed hebben op bodemwater, grondwater, biodiversiteit en vermisting.⁴

Gezamenlijk vertrekpunt

De opgaven waar we voor staan vragen om prioriteiten stellen en keuzes maken. Altijd met oog voor elkaars belangen. Het ambitieplan schetst waar we de komende tien jaar aan willen werken, als het gaat om inrichting, ontwikkeling en beheer van het Nationaal Park Schiermonnikoog. We herijken hiermee de kaders, zoals geformuleerd in het Beheer- en inrichtingsplan 'plus' (BIP+) 2011-2022.

2.8 Opgaven

Om in te spelen op bovenstaande bedreigingen liggen er voor de komende jaren een aantal opgaven.

Natuurherstel en bescherming - We zetten ons in voor het beschermen en versterken van de natuur. Specifiek: verbeterde staat van instandhouding, aanpak invasieve exoten en inheemse soorten, betere bescherming kustbroedvogels, natura2000, samen werken aan dynamisch kustbeheer.

Meer zelfvoorzienend zijn - We willen meer zelfvoorzienend zijn als het gaat om de energietransitie, mindering van fossiele brandstoffen en de beschikbaarheid van zoet water.

Landbouw - De komende jaren werken we samen aan natuur inclusieve landbouw en een duurzame inkomenszekerheid.

Recreatie en toerisme – Het behouden van de balans tussen recreatie en natuur is de komende jaren een opgave, net als de inzet op duurzaam toerisme.

Cultuurhistorie – het verder versterken van de identiteit van Schiermonnikoog kan door behouden en het doorgeven van cultuurhistorie.

Samen zorg dragen voor het eiland - We hebben de komende jaren een opgave om de eilanders meer te betrekken bij het Nationaal Park Schiermonnikoog. Samen werken we aan behoud van de prachtige natuur. Dit is in lijn met het Nationaal Park Nieuwe Stijl dat we willen zijn.

Onderzoek – We initiëren en structureren activiteiten op het gebied van onderzoek en maken de onderzoeksresultaten toegankelijk voor belanghebbenden.

---

⁴ Witteveen+Bos, 2020, *Opkomende stoffen in Bodem en Ondergrond*, [handreiking opkomende stoffen.pdf](#).

In de komende hoofdstukken werken we de opgaven verder uit. De opgaven worden vertaald in ambities, en later in een uitvoeringsplan.

2.9 Organisatie van het Nationaal Park

Nationaal Park Schiermonnikoog is een samenwerkingsverband van terreinbeheerders, overheden en belangenorganisaties. Bestuurlijk vertegenwoordigers van deze organisaties vormen samen het Overlegorgaan. De partners in het Overleg Orgaan maken zich sterk voor de bescherming en beleving van de bijzondere natuur en landschap op Schiermonnikoog. De belangrijkste taken van het overlegorgaan zijn het opstellen van het ambitieplan, het beheer- en inrichtingsplan, het doen van projectvoorstellen en het vaststellen van de begroting. In het overlegorgaan komen alle aspecten aan de orde die met inrichting en beheer te maken hebben. De vergaderingen van het Overleg Orgaan vinden plaats onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Natuurmonumenten voert het natuurbeheer uit in opdracht van de Provincie Fryslân. Het secretariaat wordt ingevuld door provincie Fryslân. IVN Fryslân coördineert de samenwerking op het gebied van communicatie en educatie. Het overlegorgaan is geen zelfstandig rechtspersoon en heeft daarmee geen juridische status. Besluiten en adviezen van het Overleg Orgaan worden uitgevoerd door de Beheerstichting Nationaal Park Schiermonnikoog. De voorzitter van het Overleg Orgaan is tevens voorzitter van de Beheerstichting. De Stichting is rechtspersoon namens het Overlegorgaan voor het aanvragen van subsidies, het geven van opdrachten etc.

Hier volgt een afbeelding met een overzicht van de rollen en verantwoordelijkheden in het Nationaal Park

- Gemeente Schiermonnikoog
- Wetterskip Fryslân
- Rijkswaterstaat
- Provincie Fryslân
- Natuurmonumenten
- Vitens
- Schiermonnikoogs Ondernemers Verbond
- Natuur- en vogelwacht Schiermonnikoog
- Vereniging Boerenbelang Schiermonnikoog

Wensbeeld: Schiermonnikoog in 2050

Schiermonnikoog is wat ons betreft in 2050 onverminderd het eiland van ruimte, stilte, duisternis en vrije natuur. Het samenspel van de weidse zee en het strand, met altijd overal vogels, is Schiermonnikoog ten voeten uit.

Dynamiek van wind en zee

Het strand is steeds in verandering. Soms groeit het strand aan als een zandplaat versmelt met het eiland. Dan ontstaan tijdelijk jonge duinen en duinvalleien. Even verderop, of jaren later, komt een geul dichterbij en wordt het strand weer smaller. De kleine bouwwerken ten behoeve van de recreatie, die er alleen in de zomer staan, kunnen verplaatst worden als de kustontwikkeling dat nodig maakt.

Recreatie beweegt mee met de natuur

Ook de recreatie beweegt mee met de natuur. Mensen kunnen zich vrij over het eiland bewegen, maar soms zijn delen van het strand en de kwelder tijdelijk afgesloten om vogels hun nodige rust te geven.

Rijke duinen, gevarieerd beheer

De duinen zijn open en stuivend aan de zeekant, meer bebost en besloten richting het dorp. Door de verminderde stikstofneerslag in combinatie met een uitgekiend beheer is de verruiging verminderd. Op veel plekken zie je open zand en lage begroeiing waar konijnen zich thuis voelen. Tapuiten en bergeenden broeden in verlaten konijnenholen die volop te vinden zijn. In de winter staan de duinvalleien onder water. In lente en zomer floreren daar bijzondere planten en vlinders. Kiekendieven schommelen in de lucht. In de duinen ligt rondom het dorp de waterkering, stevig genoeg om het dorp en omgeving droog te houden, niet anders dan de andere duinen voor wie het niet weet.

De natuur vindt haar eigen weg

Naar het oosten toe opent zich het landschap steeds meer. Het onderscheid tussen zee, strand, duin en kwelder vervaagt. Voorbij paal 7 stuift door brede openingen in de stuifdijk zand naar binnen. De kwelder die er achter ligt ziet er afwisselender uit dan in de jaren '20. Er ontstaan nieuwe duintjes en de begroeiing kent meer variatie. 's Zomers lopen hier de eilander koeien op de kwelder. Helemaal aan de oostkant is door verandering in de ligging van de getijdengeul misschien wel een nieuw eiland ontstaan, De Balg.

Zachte overgangen tussen polder en natuurgebied

De overgang tussen de Banckspolder en de duinen en kwelders is geleidelijk en aantrekkelijk voor planten, dieren en natuurliefhebbers. Aan de noordkant van de polder is de overgang zo ingericht dat kuikens in de natuurgebieden kunnen opgroeien. Het beheer van de kwelders nabij de polder is zodanig dat er grazige delen in de kwelder zijn waar onder andere ganzen voedsel kunnen vinden. De Banckspolder is een thuis voor weidevogels, broedend in het kruiden- en bloemrijke grasland. Slootkanten en andere landschapselementen herbergen een uitbundige biodiversiteit in een rijk

voedselweb. Dankzij toepassing van organische reststromen van het eiland zelf is er een gevarieerd bodemleven in de polder. De strokenteelt en het kruidenrijk grasland zorgen voor een grote biodiversiteit, zowel in de bodem als ook bovengronds. Deze gezonde bodem levert jaar na jaar een goed product op. De melkveehouders laten hiermee zien dat natuur en landbouw goed samen gaan op Schiermonnikoog.

Een rijk getijdenlandschap

Ten zuiden van Schiermonnikoog is het wad ongelofelijk rijk aan leven. Gaande van de getijdegeulen naar de eilandkust is er een overgang van ondergedoken schelpdierbanken en zeegras naar droogvallende mossel- en oesterbanken, zeegrasvelden, en een kwelder aan de voet van de dijk. Stortstenen zijn niet meer nodig en de dijk is rijk aan bloemen en insecten.

Kwaliteit is sleutelbegrip in keuzes voor ontwikkeling

Schiermonnikoog staat bekend als een innovatief eiland waar al vroeg keuzes zijn gemaakt om energie, drinkwatergebruik, voedselvoorziening zo veel mogelijk dichtbij en verantwoord te doen, zonder dat het landschap van het eiland ingrijpend veranderde. De vele mensen die het eiland bezoeken weten dat ze te gast zijn op een bijzondere plek.

Veiligheid

We wonen op een veilig eiland. Door de kustontwikkelingen kunnen we omgaan met een stijgende zeespiegel. We zijn bereikbaar en volledig zelfvoorzienend als het gaat om drinkwater, ook in tijden van droogte. We zijn een aantrekkelijk eiland om te wonen, werken en recreëren.

Waterketen

We zijn als eiland nog steeds zelfvoorzienend op het gebied van water. We lopen voorop in de samenwerking, andere Nationale Parken hebben meegekeken met de opzet en uitvoering van het integraal waterplan. We zijn integraal aan de slag op het gebied van zoet water en streven naar een stabiele zoetwaterbel. Er is voldoende drinkwater van hoge kwaliteit.

HOOFDSTUK 4

Ambities

THEMA

Natuurherstel en bescherming

Nationaal Park
Schiermonnikoog

We zetten ons in voor het beschermen en versterken van de natuur

De bijzondere waarde van natuur op Schiermonnikoog is de reden dat het eiland tot Nationaal Park werd benoemd. Het eiland en de omringende zee zijn aangewezen als Natura 2000 gebied. De Waddenzee is erkend Werelderfgoed. Het feit dat grote delen van Schiermonnikoog zich spontaan ontwikkelen maakt het eiland uniek in Nederland. De rijkdom aan levensgemeenschappen en soorten is groot. Dat is te danken aan de vele overgangen op het eiland tussen droog en nat, zoet en zout, voedselrijk en voedselarm.

Ook op Schiermonnikoog hebben mensen invloed op het ecosysteem. De duinen verruigen en raken steeds meer met bos begroeid. Die veranderingen zijn niet alleen het gevolg van natuurlijke ontwikkeling. Oorzaak voor het dichtgroeien van de duinen is de combinatie van een te hoge stikstofneerslag, het instorten van de konijnpopulatie door ziektes en de verminderde invloed van zoute zeewind. De verruiging en verbossing is een zichzelf versterkend proces. In dicht gegroeide duinen kunnen konijnen niet leven en wordt de wind vanzelf geluwd.

Juist kenmerkende soorten van open duin hebben het moeilijk en verdwijnen van het eiland. Het gaat om soorten die het in heel Europa zwaar te verduren hebben. Planten als rozenkransje en honingorchis en broedvogels als tapuit, de velduil en blauwe kiekendief zijn daar voorbeelden van. Om de tendens van verdwijnen van karakteristieke duinsoorten te keren, zijn en worden allerlei maatregelen uitgevoerd. Er is bos verwijderd, er is geplagd, er is begrazing met geiten, runderen en paarden en veel duinvalleien worden jaarlijks gemaaid. Zouden we dat niet doen, dan zouden nog meer soorten van open duin verdwijnen.

Ons doel is een kustnatuurgebied dat wat betreft flora, fauna en habitat tot de wereldtop behoort. Met name de soorten die kenmerkend zijn voor het kustlandschap: wad, strand, duin (open duin, duinvallei en duinbos) en kwelder. Om het doel te bereiken heeft systeemherstel de voorkeur.

Concretisering: Substantieel betere staat van instandhouding

We dragen overal de noodzaak voor natuurherstel en -versterking uit en dragen waar mogelijk bij aan het slagen van de beheerplannen voor de natuurgebieden. Dat doen we via signalering en agendering, zoals het aandringen op ontwikkeling en uitvoering van beleid en meer inzet van handhaving. Maar bijvoorbeeld ook door inzet voor het verkrijgen van benodigde middelen.

Schiermonnikoog kent vier deelgebieden die allen een eigen beheer inspanning vergen:

- Nagenoeg natuurlijk kustlandschap: natuur die haar eigen gang gaat.
- Half-natuurlijk duinlandschap: dynamiek en aanvullend beheer.
- Natuurrijk cultuurlandschap: door mensen in stand gehouden (ook Bancks Polder).
- Economisch cultuurlandschap: wonen, verblijfsrecreatie en landbouw.

Door diverse factoren zal het niet op het hele eiland mogelijk zijn om systemen zodanig te herstellen dat alle belangrijke natuurwaarden in stand blijven. Daarom is actief beheer op verschillende plekken noodzakelijk. Mogelijke middelen zijn: plaggen, verwijderen struweel, maaien en beweiden.

Bij het beheer maken we onderscheid tussen:

- **Systeemherstel:** we scheppen de randvoorwaarden waarna het landschap zichzelf in stand kan houden. We blijven ons actief inzetten op een verminderde stikstofdruk en zorgen dat de waterhuishouding op orde is.
- **Natuurherstel:** ten behoeve van de N2000-doelen zetten we de successie terug (bijvoorbeeld door bos weghalen en plaggen). Hierna is doorgaans vervolgbeheer nodig.
- **Jaarlijks beheer:** door maaien en begrazing houden we de natuurwaarden in stand.

Maatregelen zoals plaggen en bos rooien voor herstel van open stuivend duin hebben tot nu toe weinig effect. Op diverse plekken in de duinen is de afgelopen jaren bos gekapt en is de bovengrond afgeplagd. Onder andere de Westerduinen bij de Hertenbosvallei, het Kapenglop en de zeereep tussen paal 5 en 7 zijn door die maatregelen opener geworden. Het vervolgbeheer (maaien, begrazen, pluktrek van duindoorn) vraagt aandacht, anders groeien plekken snel weer dicht met struiken. Dit is nadelig voor de duinkwaliteit. Verstuiving treedt nog steeds maar mondjesmaat op. Bij de beoogde verstuiving in de zeereep lijken nog aanvullende maatregelen nodig, maatregelen die botsen met de huidige regels rond de waterkering. De ooit aangeplante bossen ontwikkelen zich spontaan in de richting van duinbossen rijk aan soorten en structuur.

Begrazing ten behoeve van natuurdoelen

Er is voor gekozen, ook in het licht van de Natura 2000 doelstellingen, om maatregelen te nemen om de duinen opener te maken en te houden. Bos rooien en de bovengrond plaggen zijn eenmalige ingrepen, maar het zijn geen operaties die het ecosysteem herstellen. Naast het terugdringen van de stikstofneerslag kan begrazing bijdragen aan herstel van een gezond (half)open duinlandschap. De afgelopen jaren is er op verschillende manieren invulling aan begrazing gegeven.

De ambitie is om het duin in goede staat te krijgen, daar zijn meerdere methoden voor. Een daarvan is begrazing en die biedt diverse voordelen. Begrazing dient een gunstige rol te spelen in het natuurbeheer, af te meten aan het bereiken van de doelen die vanuit Natura 2000 gesteld zijn. Het is geen doel op zichzelf en moet ook zorgvuldig worden afgewogen in de combinatie met de toegankelijkheid voor publiek. Natuurmonumenten is verantwoordelijk voor het beheer en zal de uitbreiding van begrazing, samen met eilanders, verder uitwerken. Mogelijk dat de eilander veehouders hierin een rol kunnen krijgen.

Concretisering: Invasieve exoten en aanpak inheemse soorten

Het behalen van de natuurdoelen komt onder druk te staan door bepaalde soorten. Op Schiermonnikoog komen veel zeldzame en kwetsbare planten en dieren voor, die gevoelig zijn voor invasieve exoten. Specifiek gaat het om verwilderde katten, broedende grauwe ganzen en diverse plantensoorten. Om te voorkomen dat invasieve exoten zich verder verspreiden is er een soortgerichte aanpak nodig. We stellen hier gezamenlijk met de partners een beheerplan voor op. Deze stemmen we af met de inwoners.

Faunabeheer – verwilderde katten

Predatie door verwilderde katten is een probleem voor vogels en konijnen. Na een uitgebreide afweging is begonnen met het wegvangen van verwilderde katten. Deze inzet zal blijvend inspanning vragen om te vermijden dat er weer nieuwe aanwas van katten komt. Er is geen fundamentele discussie over het wegvangen van verwilderde katten maar we moeten wel financiering en taakverdeling vastleggen.

Faunabeheer – broedende ganzen

Schiermonnikoog met zijn natte duinvalleien en kwelders is een aantrekkelijk broedgebied voor ganzen als grauwe gans en brandgans. Dit zijn soorten die voorheen alleen als wintergast voorkwamen, maar die de afgelopen twintig jaar in het hele land sterk toenemen als broedvogel. Afgelopen jaren zijn op Schiermonnikoog eieren behandeld om de populatiegroei van deze ganzensoorten te beperken. De voornaamste reden voor dit ingrijpen is het vermijden van gewasschade in de polder, waar van oktober tot eind mei duizenden ganzen overwinteren. De komende jaren spelen we in op een juiste balans tussen broedvogels en weidevogels en mogelijke landbouwschade.

Florabeheer

We proberen ook een aantal planten exoten terug te dringen. Het gaat hier om de Amerikaanse vogelkers, rimpelroos, watercrassula, reuzenberenklauw en Japanse duizendknoop. Om te voorkomen dat exoten terugkomen zetten we ook vervolfbeheer in.

Concretisering: Beter bescherming kustbroedvogels

De hoogwatervluchtplaatsen en broedlocaties voor vogels (niet alleen de strandbroeders) moeten beter beschermd worden tegen verstoring. Richting 2034 verkennen we integraal hoe we hier uitvoering aan geven, rekening houdend met natuurlijke en menselijke verstoring.

Concretisering: Natura2000

Vanuit N2000 gelden er uitbreidingsdoelstellingen voor Grijze duinen, Duinbossen, Vochtige duinvalleien en Blauwgraslanden.

De komende tijd vindt een evaluatie van het beheerplan plaats, waaruit zal blijken welke maatregelen nodig zijn om de doelstellingen te behalen. Een nieuw beheerplan N2000 zal daarna opgesteld worden (2025/2026). In 2028 moet er een nieuw beheerplan N2000 zijn. Het beheerplan wordt opgesteld in opdracht van de provincie Fryslân. Er is ruimte om vanuit het Nationaal Park aan te geven waar accenten op moeten liggen en hoe het Nationaal Park aangehaakt wil zijn bij de totstandkoming van het plan.

Concretisering: samen werken aan dynamisch kustbeheer

Kenmerk van de kust van een Waddeneiland als Schiermonnikoog is de voortdurende verandering van de kust. In de buitendelta's van de stroomgaten tussen de eilanden verplaatsen geulen en zandplaten zich voortdurend tussen de koppen en staarten van de eilanden. De aanleg van de Afsluitdijk (1932) en de Lauwerszeedijk (1969) heeft de dynamiek van de wadden en de Noordzeekust boven de eilanden ingrijpend veranderd. Door de veel kleinere komberging slibt de Waddenzee per saldo op: de bodem komt hoger te liggen. Het zand en slib komt uit de buitendelta's tussen de

eilanden, die daardoor geleidelijk kleiner worden. In dit samenspel van zand, slib en water is het veilig houden van de inwoners en economische functies een randvoorwaarde. Bovendien willen we dat de eilanden bereikbaar blijven, ook nu geulen zich verplaatsen en soms ondiep worden. Het op een vaste plaats houden van geulen en kustlijn vraagt ingrepen, zoals baggeren of zandsuppletie.

Dijk- en duinversterking⁵

Het Waddeneiland Schiermonnikoog wordt tegen hoogwater beschermd door een primaire waterkering bestaande uit een 9 kilometer lang duintraject aan de west-, noord-, oostzijde en een 4 kilometer lang dijktraject aan de zuidzijde van het eiland; de Waddenzeedijk. Uit de veiligheidsbeoordeling van de waterkeringen van Schiermonnikoog blijkt dat zowel de Waddenzeedijk als ook delen van de duinwaterkering van het eiland niet voldoen aan de landelijk geldende veiligheidsnormen. De dijk van Schiermonnikoog is met het oog op de toekomst over een lengte van circa 4 kilometer hoofdzakelijk afgekeurd op de gras- en kleibekleding aan de zeezijde. Daarnaast is in een aantal delen van de duinen van het eiland onvoldoende zandvolume aanwezig.

Om te zorgen voor een veilige en toekomstbestendige waterkering werk Wetterskip Fryslân in een gebiedsgerichte aanpak samen met Rijkswaterstaat, provincie en gemeente aan plannen voor de toekomst, in samenspraak met inwoners van Schiermonnikoog. De wens hierbij is om de waterveiligheidsopgave te koppelen aan dynamisch duinbeheer en natuurherstel van de duinen. Hoe kunnen we de kustlijn en de duinwaterkering zodanig beheren dat we de natuurlijke processen een deel van het werk laten doen? Door meer ruimte te geven aan natuurlijke processen sluiten we aan op de bestaande N2000 doelstellingen en kan het eiland op termijn weer meegroeien met de zeespiegelstijging waarbij we de waterveiligheid van de duinwaterkering te alle tijden op orde houden.

In 2023 is voor de verkenningsfase de samenwerkingsovereenkomst 1Eilaun ondertekend. 1 Eilaun staat voor het versterken van het dijk- en duintraject op Schiermonnikoog en verbinden van belangen, ideeën en expertises. Samen werken betrokken partijen als één team aan een waterveilig en klimaatadaptief eiland.⁶ Het is van belang de komende jaren kaders te ontwikkelen voor het dynamisch kustbeheer. Vanuit het Nationaal Park Schiermonnikoog denken we mee en werken we waar nodig samen.

De komende jaren wordt gewerkt aan het ontwerpen en uitvoeren van de benodigde versterkingsmaatregelen om ervoor te zorgen dat de primaire duinwaterkering weer voldoet aan de wettelijke normen. Hierbij wordt getracht zoveel mogelijk de koppeling te maken met dynamisch duinbeheer en natuurherstel van de duinen. Op korte termijn wordt er onderzoek gedaan naar de bereikbaarheid van Schiermonnikoog op lange termijn en de ophoging van de veerdam.

Het proces naar de uiteindelijke uitvoering van de versterkingsopgave bevindt zich in de verkenningsfase. De thema's dynamisch kustbeheer en waterveiligheid worden opgepakt door Wetterskip Fryslân en de Provincie Fryslân, in samenspraak met Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten, gemeente en inwoners van Schiermonnikoog.

---

⁵ Sweco, 2023, *Dijk- en duinversterking Schiermonnikoog: conditionerend onderzoek ruimtelijke kwaliteit*.

⁶ 2023, *Samenwerkingsovereenkomst verkenningsfase Gebiedsgerichte Aanpak Schiermonnikoog*

THEMA

Meer zelfvoorzienend zijn

Nationaal Park
Schiermonnikoog

We streven naar een zelfvoorzienend eiland

Het streven om zo veel mogelijk zelfvoorzienend te zijn op het gebied van zoet water en energie past heel goed bij het eiland. Schiermonnikoog is al zelfvoorzienend als het gaat om zoet water, er is geen aanvoer van drinkwater via een vaste leiding van de wal. Dat is een succes en willen we ook behouden. Voor de toekomst is het belangrijk om verder te kijken hoe we omgaan met het schaarse zoetwater op het eiland. De groeiende vraag naar drinkwater en de stijgende zeespiegel (verzilting) vragen de aandacht. Het gaat om waterbesparing en zoet water vasthouden.

Schiermonnikoog heeft de ambitie om zelfvoorzienend te worden op het gebied van energie. Er wordt door de gemeente ingezet op zoveel mogelijk besparing van energie. Grootschalige opwekking via zon en wind is controversieel gelet op de unieke ligging van Schiermonnikoog. Er zijn veelbelovende pilots in uitvoering voor de opwekking van energie uit zeewater die een veel minder grote impact hebben op de omgeving.

Zelfvoorzienend is ook zoveel mogelijk voorzien in eigen voedsel en een meer circulaire economie. Daar zijn al stappen in gezet met bijvoorbeeld het verwerken van eilander melk tot kaas. En er wordt gewerkt aan een plan om groenmateriaal van Gemeente en Natuurmonumenten via compostering in te zetten voor de veehouders in de polder. Het streven naar een meer circulaire economie past heel goed bij de kernwaarden van het Nationaal Park.

Concretisering: Water vast houden

Er valt over een heel jaar gezien een netto overschot aan zoetwater op het eiland. Het zoete grondwater drijft als een zogeheten 'zoetwaterbel' op het zoutere water dieper in de ondergrond. Boven de grond stroomt zoet water af naar de zee. Voor een deel vanzelf, door natuurlijke afstroming naar de Noordzee. Voor een ander deel stroomt zoet water van de binnenduinrand door de poldersloten naar de uitwateringssluis bij de veerdam. Door klimaatverandering komt er meer neerslag, en is de neerslag anders verdeeld over het jaar. Er is al veel gedaan afgelopen jaren zoals het afkoppelen van regenwater en een regentonnenactie.

De komende jaren willen we extra aandacht voor:

Continueren van activiteiten die bijdragen aan een duurzaam zelfstandig eiland op het gebied van (drink)water. Gezamenlijk opstellen en uitvoeren waterbesparing en benutten regenwater. In de duin en polder zijn afgelopen jaren maatregelen uitgevoerd om water vast te houden en te voorkómen dat wateroverlast zou ontstaan op de camping, het vogelringstation en de sportvelden. Het beheer en gebruik van de aanwezige kunstwerken (duikers, stuwen) kan nog verbeterd worden in samenwerking tussen Wetterskip, Natuurmonumenten en de boeren.

Rijk, provincie en Wetterskip willen in de provincie komen tot een klimaatrobuust watersysteem. Dit onderschrijven we ook voor Schiermonnikoog. Volgens ons moet de ambitie zijn om de zoetwaterbel op zijn minst in stand te houden maar nog liever groter te maken. Dit kan door water beter vast te houden en zuinig om te gaan met water.

Voor het behalen van de N2000-doelen is verhoging van de grondwaterstand in de duinen essentieel. Door toename van het waterverbruik en klimaatverandering (lange droge zomers) dreigen de natte duinvalleien te verdrogen. Natuurmonumenten, Wetterskip Fryslân en Vitens werken samen aan tegenmaatregelen.

De waterwinning is de afgelopen jaren gedeeltelijk naar de Westerplas verplaatst om de verdroging in de duinen te voorkomen. Een groot deel van de neerslag vloeit via sloten of het strand direct af naar zee, of verdampt. Daarom is een van de doelen voor de komende jaren om regenwater langer op het eiland vast te houden en zo verdroging van de duinen te voorkomen.

Concretisering: Water besparen

Voor de drinkwatervoorziening maakt Schiermonnikoog gebruik van de natuurlijke zoetwaterbel onder het eiland. De vraag naar drinkwater neemt toe. We nemen maatregelen om het drinkwatergebruik te verlagen.

Door de toenemende watervraag van het eiland loopt Vitens tegen de grenzen van de winvergunning aan op Schiermonnikoog. Om te blijven voldoen aan de toenemende watervraag verkent Vitens een verruiming van de huidige winvergunning. Een uitbreiding van de winvergunning is essentieel voor het kunnen garanderen van voldoende schoon drinkwater op het eiland.

Het grondwater wordt gewonnen op twee winlocaties, in de hertenbosvallei en bij de westerplas.

Concretisering: Onderzoek voorziening zoet water

Voor de toekomstige zoetwatervoorziening op Schiermonnikoog zal onderzocht worden wat de invloed van de klimaatverandering is op de waterbeschikbaarheid en verzilting in de duinen en in de polder. Aspecten van de huidige drinkwatervoorziening en hoe daar in de toekomst mee kan worden omgegaan worden meegenomen. Zoet grondwater is niet alleen nodig voor de drinkwatervoorziening, maar is ook belangrijk voor natuurlijke ecosystemen en de landbouw.

Vragen die zich daarbij aandienen zijn:

- Wat zijn de scenario's van het (drink)waterverbruik op het eiland en hoe verhoudt zich dat tot de huidige situatie?
- Welke invloed heeft de klimaatverandering (en daarmee de zeespiegelstijging) op de grootte van de zoetwaterbel? In welke mate treden effecten zoals verdroging/vernatting en de mate van verzilting van de huidige winputten?
- Blijft er in de toekomst voldoende zoet water in de zoetwaterbel voor de bediening van functies zoals natuur, landbouw en de drinkwatervoorziening van Schiermonnikoog?
- Welke mogelijkheden zijn er voor (drink)waterbesparing?
- Welke mogelijkheden zijn er voor andere bronnen van drinkwater?

- Hoe kan het waterbeheer en de drinkwatervoorziening zo duurzaam mogelijk worden ingepast?
- Hoe gaan wij om met verdroging en verzilting?
- Welke mogelijkheden zijn er voor waterbesparing?
- Hoe kan bebouwing helpen om meer opslag van zoet water mogelijk te maken?
- Kan het effluent uit de rioolwaterzuivering na extra zuivering gebruikt worden als zoet water op het eiland?

Samen met de andere partners van het Nationaal Park Schiermonnikoog worden deze vragen uitgewerkt. Aan de hand hiervan zullen scenario's voor de toekomst worden gemaakt.

Concretisering: We minderen zo veel mogelijk met fossiele brandstoffen

Richting 2034 werken we intensief samen met onze partners om fossiele brandstoffen zo veel mogelijk te minderen. Hoe ver kunnen we op en rond het eiland komen met het zelf opwekken van energie? Schiermonnikoog heeft zich met succes verzet tegen nieuwe plannen om gas te winnen rond het eiland. Ook windenergie op zee raakt het eiland, zoals bij de plannen voor een kabel door de oostpunt van Schiermonnikoog. Er zit een spanningsveld tussen het meer opwekken van hernieuwbare energie en het behouden van het authentieke dorp, de natuur en de vrije horizon. In het Natura 2000 gebied zijn er geen mogelijkheden. In het dorp, polder en bij de veerdam mogelijk wel.

Meervoudig ruimtegebruik en vormen van hernieuwbare energie is op het eiland belangrijk. Zo is het potentieel van energie uit water enorm. Het mengen van zout en zoet water, getijdenwerking en golfslag kunnen in het Waddengebied op grotere schaal energie opwekken dan nu gebeurt⁷. Ons uitgangspunt is dat dit niet ten koste mag gaan van natuurwaarden. Bij opgaven als waterveiligheid en energietransitie moet het effect op de natuur een zwaar gewicht hebben in de besluitvorming, en gezocht worden naar natuurvriendelijke oplossingen. Voorzieningen voor hernieuwbare energie mogen niet ten koste gaan van de kernwaarden van het Nationaal park. De komende jaren kijken we naar de manier waarop het Nationaal Park kan bijdragen.

---

⁷ S. Lamboo, F.L. Taminiou, L.W.M. Beurskens, *TNO rapport: Het potentieel van energie uit water in en rondom het Waddengebied*, 2024.

THEMA

Landbouw

AMBITIE

Nationaal Park
Schiermonnikoog

We werken samen aan natuur inclusieve landbouw en duurzame inkomenszekerheid

De eilander boeren vertegenwoordigen als voedselproducenten een belangrijk deel van de economie op Schiermonnikoog. Richting 2030 willen we vanuit het Nationaal Park Schiermonnikoog de eilander boeren steunen in de doorontwikkeling van landbouw. Daarvoor gaan we samen op zoek naar combinaties tussen landbouw en natuur inclusief beheer. Ook willen we een bijdrage leveren aan het versterken van de combinatie tussen landbouw, cultuurhistorie en recreatie, zoals streekproducten. In 2030 zijn de eilander boeren de koplopers in Nederland voor wat betreft duurzame landbouw én het leveren van een bijdrage aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Concretisering: Samen werken aan natuur en landbouw

De eilander boeren zagen een aantal jaren geleden al dat boer zijn op een eiland met veel natuur een eigen aanpak vraagt. Zij hebben samen een streefbeeld gemaakt voor de polder en zetten belangrijke stappen in het veranderen van hun bedrijfsvoering. Het aantal koeien is met 35% verminderd, zodat verwacht mag worden dat de stikstofneerslag in de duinen afneemt. Er ontstaat ruimte voor meerdere soorten planten en dieren om te groeien. De boeren van Schiermonnikoog zijn met dit initiatief voorlopers in een verandering van de landbouw.

Het project Biodivers boeren op Schiermonnikoog heeft geleid tot een daling van de stikstofuitstoot van 21%.⁸ Een kleinere veestapel zorgt voor minder stikstof op Schiermonnikoog.⁹

Leeuwarder Courant, 2024

In de huidige situatie vallen het dorp en de landbouwpolders buiten de begrenzing van het Nationaal Park Schiermonnikoog. We willen verkennen hoe we een meer geleidelijke overgang kunnen creëren tussen de polder en natuur. Het huidige Nationaal Park vormt dan de natuurlijke kern binnen de landschappelijke eenheid van het eiland. Onze visie omvat een biodiverse polder, waarbij bodem en water een centrale rol spelen.

Een eerste stap is om de grenzen tussen landbouw en natuur te vervagen. Deze verandering begint in de polder en het aangrenzende natuurgebied. Naast dat er in de polder meer biodiversiteit zal komen, zal ook het aangrenzende gebied moeten veranderen zodat weidevogels, ganzen en vee daar een goede plek vind.

---

⁸ Daamen, G., 20 maart 2024, Veldpost artikel: *Boeren op Schiermonnikoog halen door inkrimping veestapel stikstofdoelen.*

⁹ Veldstra, G., 2024, Leeuwarder Courant artikel: *Inkrimpen veestapel had wél effect.*

We voeren actief weidevogelbeheer in de polder. Schiermonnikoog is een van de gebieden met de meeste nesten per hectare. De polder is zo'n 280 hectare en daarop zijn afgelopen jaar 689 nesten van de Scholekster gevonden en 388 van de Kievit, 31 van de Grutto en 56 van de Tureluur. We doen dus al veel goed, maar het kan beter door de omliggende gebieden aantrekkelijker te maken.

Daarnaast zou door minder ganzendruk meer dekking en voedsel zijn voor de jongen. Vanaf oktober tot eind mei is het een foerageergebied voor met name de brand- en rotgans. Zeker in de maanden april en mei zijn dat er heel veel die de hele polder kaal houden. Hierdoor verdroogt de bodem sneller, gaat de grasmat (en dus de biodiversiteit) achteruit en moet er ter compensatie voer aangevoerd worden van de vaste wal. Een oplossing voor het verminderen van de druk biedt aan alle kanten voordelen.

Bij de boeren leeft een wens om meer betrokken te zijn bij het natuurbeheer in het Nationaal Park. De komende jaren willen we deze samenwerking op het gebied van natuurbeheer verstevigen.

Op korte termijn gaan we concreet uitvoering verkennen van:

- Inrichting en beheer overgangszones polder-Nationaal Park (Groenglop, Westerplas), inclusief vasthouden van water
- Beweiding van de kwelder, in combinatie met plaatselijk meer maaien
- Mogelijke rol in begrazing in de duinen
- Weidevogelbeheer en vermindering ganzendruk in de polder
- We benutten organisch materiaal voor bodemverbetering in de polder in de samenwerking tussen de gemeente, boeren en natuurmonumenten.

Concretisering: Voedsel en beleving - Duurzame inkomenszekerheid

We willen de doorontwikkeling van het sterke merk Nationaal Park Schiermonnikoog inzetten om duurzame producten voor een eerlijke prijs te verkopen. Mede vanuit het Nationaal Park brengen we de polder en producten uit de polder positief onder de aandacht. Een voorbeeld is de kaas van Schier. Door zelf kaas te maken en verkopen halen boeren meer waarde uit hun melk. Zo kunnen boeren met minder vee tóch boer blijven.

THEMA

Recreatie en toerisme

Nationaal Park
Schiermonnikoog

Mensen het eiland laten beleven met balans tussen recreatie en natuur

Onze ambitie richting 2034 is dat recreatie en toerisme bijdraagt aan behoud en ontwikkeling van de natuur, landschaps- en cultuurwaarden en de lokale gemeenschap ondersteunt.

Schiermonnikoog is een gastvrij eiland en we laten inwoners en eilandgasten graag van de eilander natuur te genieten. Er komen jaarlijks ruim 300.000 bezoekers naar Schiermonnikoog voornamelijk voor de natuur, rust en stilte. Meer dan 80% van de bezoekers komen hoofdzakelijk naar Schiermonnikoog om te wandelen en fietsen.

Sinds mei 2021 zijn Natuurmonumenten en VVV Schiermonnikoog samen gevestigd in informatiecentrum Het Bakken, hét startpunt voor een bezoek aan Schiermonnikoog. Het Bakken biedt algemene informatie over Schiermonnikoog, over de prachtige flora en fauna van het Nationaal Park en over het dorp met haar rijke cultuurhistorie en authentieke bezienswaardigheden. In de tentoonstelling maken bezoekers kennis met het Nationaal Park, de rijkdom van het Werelderfgoed Waddenzee en de bijzondere plaats die Schiermonnikoog daarbij inneemt. Ook kunnen bezoekers terecht bij het Koningshuis, schelpenmuseum en het bunkermuseum voor informatie.

Foto: het Bakken Schiermonnikoog

Ook bij vertrek of terugkomst in de haven van Lauwersoog worden bezoekers geïnformeerd over de unieke natuurwaarde van de Wadden in het Werelderfgoedcentrum Waddenzee. In het centrum zijn labs van onderzoekers, worden tijdelijk zeehonden opgevangen en is er een interactieve ervaring over het UNESCO Werelderfgoed de Waddenzee. Internationale studenten, onderzoekers en ondernemers werken hier aan een gezonde Waddenzee en duurzame toekomst voor mens en natuur.

De vrijetijdseconomie is de kern van de eilander economie. Zonder eilandgasten minder werkgelegenheid en voorzieningen. Gemeente, VVV, de Schiermonnikoger Ondernemers en Natuurmonumenten hebben in 2019 'tien pijlers' benoemd voor de recreatieve ontwikkeling van Schiermonnikoog, om zo bij te dragen aan de economie en ecologie. Het aantal activiteiten groeit en spreidt zich meer uit over het hele jaar. Het behouden van de juiste evenwicht en balans is daarom belangrijk.

Concretisering: Evenwicht en balans

Een van de essenties is het wederzijds borgen van een duurzame balans tussen recreatie en natuurbescherming. Dit gaan we o.a. doen door:

Communicatie over de spelregels voor publiek verdient meer aandacht en ook de toezicht en handhaving daarop. Niet alleen Natuurmonumenten maar ook andere partijen zoals ondernemers als logiesverstrekkers en Wagenborg kunnen hier een rol in spelen. Bij vergunning en toestemming verlenen voor activiteiten is een goede samenwerking tussen Natuurmonumenten, VVV, Provincie, Gemeente, LNV en politie nodig.

Concretisering: Duurzaam toerisme

We werken toe naar regeneratief toerisme. Het is een manier om toerisme op allerlei vlakken meerwaarde te laten bieden voor de samenleving.

Net als veel andere sectoren moet toerisme duurzamer. 76% van de respondenten in het bezoekersonderzoek 2022-2023 geeft aan dat een duurzaam eiland een belangrijke reden is voor de keuze van het bezoek.

We willen dat toerisme positief bijdraagt aan de omgeving, de economie én de samenleving. De negatieve effecten willen we voorkomen en minimaliseren. Duurzaam toerisme is een vorm van recreatie die bijdraagt aan de lokale economie en positieve ervaringen en belevingen van de lokale inwoners en de toerist, zonder daarbij een te grote negatieve impact achter te laten op de natuur en maatschappij. Bij regeneratief toerisme laat de bezoeker de plek een beetje beter achter dan voor het bezoek door een positieve bijdrage aan natuur of gemeenschap.

Duurzaam en regeneratief toerisme is de toekomstbestendigheid van ons eilander product

Duurzaam toerisme op Schiermonnikoog is toerisme dat bijdraagt aan behoud, bescherming en versterking van de natuur-, landschaps- en cultuurwaarden, de welvaart en het welzijn van de lokale bevolking stimuleert en bezoekers een betekenisvolle beleving biedt die past bij de identiteit van het eiland.¹⁰

Duurzaam toerisme heeft als doel de bescherming van het natuurlijke en culturele erfgoed en de voortdurende verbetering van het toerisme in het nationaal park. Het belangrijkste middel is dat er, in samenwerking met alle relevante belanghebbenden een gemeenschappelijke strategie voor toerisme en een actieplan voor de uitwerking van de strategie ontwikkeld wordt. De strategie bevat doelen op het gebied van:

- Bescherming van het natuurlijke en culturele erfgoed
- Sociaal economische ontwikkeling van het gebied
- Verbetering van het toeristische aanbod
- Verbetering van de kwaliteit van leven van inwoners van het gebied

---

¹⁰ Werkgroep Duurzaam Toerisme, 2024

Aan de balans tussen de negatieve en positieve effecten van toerisme en recreatie moet altijd gewerkt worden. Een duurzame bestemming is nooit af. Daarom blijft dit ook de komende jaren voor ons een belangrijk speerpunt.

Concretisering: Flexibel zoneren

Het feit dat mensen een groot deel van het jaar vrij over het eiland mogen zwerven is een groot goed. Mensen zijn gewend aan het (tijdelijk) afsluiten van delen van de kwelder in de broedperiode. De recreatieve zonerings kan behulpzaam zijn bij de afweging van het al dan niet toestaan van activiteiten. Deze zonerings moet snel aangepast kunnen worden als de natuur daarom vraagt. Want ook buiten de broedtijd zijn vogels gevoelig voor verstoring. In het bijzonder als ze rusten op 'hoogwatervluchtplaatsen' (zandplaten die bij hoogwater niet onderlopen) zoals het Rif, of als ze voedsel zoeken op het wad. Dit geldt ook voor de zeehonden die regelmatig op het strand rusten of er hun jongen zogen.

We gaan de komende jaren de zonerings herijken/heroverwegen met oog voor: recreatie, natuurbescherming en natuurbeleving.

THEMA

Cultuurhistorie

Nationaal Park
Schiermonnikoog

We versterken de identiteit van Schiermonnikoog door behoud van cultuurhistorie

Het landschapsbiografisch essay beschrijft een groot gedeelte over de ontstaansgeschiedenis op Schiermonnikoog. In de duinen rond het dorp zijn allerlei sporen van menselijk gebruik te vinden, zoals oude grenspalen, voormalige akkers en bunkers uit de Tweede Wereldoorlog; de Atlantik Wall. Schiermonnikoog is rijk aan erfgoed en cultuur. Mensen hebben ook al eeuwenlang invloed op Schiermonnikoog. Het hele eiland is door mensen gemaakt. Er zijn daarom cultuurhistorische elementen die herinneren aan het verleden. Die identiteit van het eiland willen we doorgeven aan toekomstige generaties door inventariseren wat we hebben, en behouden door inzet van communicatie en educatie.

Concretisering: Inventariseren

De ligging van deze sporen is nog niet goed vastgelegd en ze zijn vaak alleen te herkennen door deskundigen. Bij maatregelen in de duinen, bijvoorbeeld voor beheer van natuur of waterkering, is er een risico dat cultuurhistorische elementen onbedoeld beschadigd raken. Niet alles hoeft geconserveerd te worden, wel moet bewust gekozen kunnen worden voor het al dan niet behouden van sporen uit het verleden.

Concretisering: doorgeven van cultuurhistorie

De relatie tussen de mensen en hun natuurlijke omgeving is een belangrijk onderdeel van de identiteit van het eiland. Zowel in communicatie en educatie als in inrichting en beheer houden we hier rekening mee. Met toenemende kennis van wat er is aan waarden kunnen we de cultuurhistorie meer integraal onderdeel maken van de educatieve activiteiten van het Nationaal Park. Hierover gaan we samenwerken met de Cultuurhistorische Vereniging 't Heer en Feer.

Het verder ontwikkelen en vermarkten van het Baken en eilander producten past ook in deze lijn. De eilander kaas van Schiermonnikoog is een prachtig voorbeeld van het samengaan van natuur, landbouw en eigen identiteit van het eiland.

THEMA

Samen zorg dragen voor het eiland

Nationaal Park
Schiermonnikoog

We zijn meer verbonden met onze omgeving

Het Nationaal Park is niet alleen maar een bestuurlijk Overlegorgaan. Het is ook en vooral een platform waar eilanders bij betrokken zijn. Inwoners en ondernemers spelen met hun grote betrokkenheid en kennis een belangrijke rol in de manier waarop we met Schiermonnikoog om gaan. We zetten ons de komende jaren in om deze betrokkenheid een blijvende stem te geven.

Concretisering: We betrekken eilanders op een structurele manier bij ontwikkelingen in het Nationaal Park

De vormen die de afgelopen tijd in gang zijn gezet om eilanders te betrekken worden bovengemiddeld bezocht. We willen daarom continueren wat we al doen via Schitterend Schiermonnikoog, inloop avonden, spreekuur, en excursies. De hoge opkomst vertaalt zich echter niet automatisch in een structurele rol bij het Nationaal Park en eilanders voelen zich niet altijd uitgenodigd om zelf met ideeën te komen.

Samen met de inwoners gaan we op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking waarbij 1) een groter gedeelte van eilandinwoners wordt betrokken en 2) eilanders de mogelijkheid krijgen om structureel betrokken te zijn bij ontwikkelingen. We gaan gezamenlijk afstemmen hoe we gebiedsprocessen op gang brengen, met een duidelijke taak en rolverdeling voor alle betrokkenen, die bijdragen aan de transitie naar Nationaal Park Nieuwe Stijl. Zo kan het interessant zijn om met inbreng van deskundigen dieper op actuele onderwerpen in te gaan of met elkaar in kleinere kring in discussie te gaan, misschien ook buiten op locatie. Ook vanuit de aangesloten organisaties is er een actievere rol mogelijk door eilanders te betrekken bij de voorbereiding van besluiten en bijvoorbeeld vrijwilligers te begeleiden.

We doen het samen

Concretisering: Regie nemen en houden

Als het gaat over beleidskeuzes en concrete maatregelen hebben de partners in het Overlegorgaan ieder hun eigen rol en verantwoordelijkheid. Het Nationaal Park heeft zelf geen formele positie of budget voor uitvoering van (beheer)maatregelen. De partners willen de uitvoering in samenhang vorm geven.

Dit ambitieplan nemen we als de gemeenschappelijke basis voor de uitwerking van deelplannen en de uitvoering van maatregelen in de transitie naar Nationaal Park Nieuwe Stijl. We agenderen indien nodig zelf onderwerpen en zorgen ervoor dat onze ambities terugkomen in beleidsvisies van betrokken overheden. Bij adviezen is het belangrijk dat ze breed worden gedragen en worden afgestemd met betrokkenen.

Concretisering: We gaan uit van eigen kracht en blijven zelfstandig

In de uitvoeringskalender staat welke grotere projecten en ontwikkelingen we voorzien, wie voor welk onderwerp het voortouw neemt en wanneer implementatie of uitvoering voorzien is. Met deze uitvoeringskalender houden we gaandeweg zicht of we snel genoeg de gewenste richting op gaan. De uitvoeringskalender benutten we ook om aansluiting te vinden bij programma's van het Rijk, Provincie en/of EU.

De maatregelen krijgen vervolgens vorm in plannen en projecten van de partners. Naast het ambitieplan Nationaal Park Nieuwe Stijl spelen er ook andere ontwikkelingen, zoals Dijk- en Duinversterking (1Eilaun), het proces om te komen tot een integraal Waterplan (Provincie Fryslân, Vitens, Wetterskip Fryslân,), de Biodiverse landbouw (Vereniging Boerenbelang Schiermonnikoog), het N2000 beheerplan (provincie Fryslân) en de natuurvisie (Natuurmonumenten). Al deze processen kennen verschillende eigenaren. De organisatie van het NP heeft als inzet om richting de inwoners als één overheid te werken en zoeken afstemming op inhoud en vooral ook communicatie en inspraak op de agenda van het Nationaal Park. Bijvoorbeeld bij het organiseren van de publieksavonden en inspraakgelegenheden die het Overleg Orgaan nu kent. Dit is vanaf 2023 een nieuwe inzet die in 2024 en verder doorgezet gaat worden. Dit vraagt continu om afstemming tussen alle partners en inwoners. De formele besluitvorming voor veel van die keuzes ligt bij één of meer van de deelnemende partners in het Nationaal Park.

THEMA

Communicatie en Educatie

Nationaal Park
Schiermonnikoog

Communicatie en educatie

Schiermonnikoog biedt een gevoel van verbondenheid met ‘echte natuur’ en de eilander gemeenschap. Met communicatie en educatie zetten we in op het verankeren van dit gevoel in de harten en hoofden van mensen. Centraal staat de beleving van natuur, landschap en cultureel erfgoed. De communicatiekracht van alle partners wordt gebundeld en zo werken we samen aan een sterk netwerk binnen ons Nationaal Park. Samenwerking, in nieuwe initiatieven en in lopende projecten, is de basis van groei en succes van het Nationaal Park.

Concretisering: We werken integraal samen

Op Schiermonnikoog komen gebruikers, functies en processen samen en de uitdagingen zijn groot. Dit vraagt om verbinding en samenwerking tussen inwoners, ondernemers en gebiedspartners in het Nationaal Park. Een overkoepelende samenwerking is belangrijk om een heldere boodschap te geven. Als partners samen vormen we immers het Nationaal Park. Samen kunnen we bijdragen aan oplossingen voor de vraagstukken waar we mee te maken hebben en kunnen we onze visie herzien als de dynamiek in het gebied daarom vraagt.

Samen leveren we een bijdrage aan het realiseren van onze ambities doordat we ons met enthousiasme blijven inzetten voor het Nationaal Park. De partners doen dit voornamelijk door inzet van uren en middelen in natura. Daarnaast vormen de financiële bijdragen van de Provincie Fryslân en van het ministerie van LNV een goede en onmisbare basis. Verder borgt de samenwerking met IVN de inzet van essentiële expertise zoals op het gebied van communicatie en educatie.

De inzet van communicatie

Bij de uitvoering van de ambities en projecten in dit ambitieplan speelt communicatie een belangrijke rol. Door communicatie een duidelijke plaats te geven in de projecten en initiatieven maken we de toegevoegde waarde van Nationaal Park Schiermonnikoog zichtbaar en vergroten we de bekendheid. Zowel van het Nationaal Park zelf als van de betrokken partners.

Dit betekent dat initiatiefnemers van projecten een duidelijke communicatieaanpak in hun projecten opnemen, in afstemming met de partners binnen het Nationaal Park. De partners kunnen hierbij ook hun netwerk inzetten. De zichtbaarheid van Nationaal Park Schiermonnikoog staat hierbij centraal. De projectpartners stellen voor hun project de communicatiedoelen en -middelen vast en maken gebruik van de gezamenlijke communicatiekracht van het Nationaal Park en haar partners. Daarbij wordt bekeken wie de stakeholders en doelgroepen van het project zijn, wie belangrijk zijn voor het succes, hoe we zorgen voor zichtbaarheid, hoe we de focus leggen op de waarde die het project toevoegt aan het Nationaal Park, hoe we de doelgroepen informeren over de voortgang en de resultaten van het project en hoe we zorgen voor een breed gedragen projectresultaat en verankering daarvan in de communicatie van Nationaal Park Schiermonnikoog.

Ook bij projecten en initiatieven die niet in dit ambitieplan zijn opgenomen maar wel bijdragen aan de doelen van Nationaal Park Schiermonnikoog zorgen we ervoor dat communicatie in de uitvoering als onderdeel wordt opgenomen (bv. door het uitbrengen van een gezamenlijke nieuwsbrief) en kijken we mee met de uitvoering. Op deze manier zorgen we voor een groeiend bereik van de boodschap van Nationaal Park Schiermonnikoog.

Concretisering: Vergroten van de zichtbaarheid

“Los van de prachtige natuur en uitgestrektheid, is er weinig te doen op het eiland. En dat is precies de charme”, schreef het mediabedrijf CNN in januari 2024 over Schiermonnikoog in haar opsomming van de 10 mooiste Europese eilanden om je op terug te trekken. Nationaal Park Schiermonnikoog geeft inspiratie, de natuur zit er vol leven en het verveelt nooit. Het is een gastvrij park, waarin we de bezoekers de parels laten ontdekken én laten zien hoe belangrijk het is om hier goed voor te zorgen.

Steeds meer mensen kennen Nationaal Park Schiermonnikoog. Tegelijkertijd is er nog veel meer groei mogelijk en nodig als het gaat om de bekendheid en zichtbaarheid van het Nationaal Park. We laten inwoners, ondernemers, bezoekers en specifieke doelgroepen als vrijwilligers en schoolgroepen de waarde van dit bijzondere Nationaal Park zien. We investeren in de basismiddelen van communicatie en zorgen samen met de partners en de doelgroepen voor een steeds grotere groep ambassadeurs van Nationaal Park Schiermonnikoog. Dit betekent dat we inzetten op het doorontwikkelen van de website van het Nationaal Park en social media. Zo wordt de website uitgebreid met een Engelstalig, Duits en Fries deel en zullen belangstellenden via social media op de hoogte gehouden worden van projecten en wetenswaardigheden van het Nationaal Park.

Verder worden gezamenlijke campagnes met partners opgezet rondom thema's als duurzaam toerisme en biodiversiteit, worden er producten ontwikkeld die de bekendheid van het Nationaal Park onder bezoekers en ondernemers vergroten en worden vrijwilligers actief benaderd. Ook motiveren en enthousiasmeren we partners om samen te werken aan bijzondere belevenissen, excursies en programma's die de veelzijdigheid en schoonheid van Nationaal Park Schiermonnikoog laten zien.

Al deze instrumenten en samenwerking maken het makkelijker de communicatiekracht van het Nationaal Park en de partners te bundelen en de zichtbaarheid van het Nationaal Park te vergroten.

Concretisering: Educatie

Speuren naar wadpieren in de modder op het wad, juttten of schelpen zoeken op het strand, op duinsafari gaan, bosbaden, in het donker een sterrenwandeling maken, met een verrekijker de vele trekvogels die ieder jaar Schiermonnikoog bezoeken bekijken – het zijn onvergetelijke ervaringen. Zo sluit je de natuur in je hart en ben je er een leven lang ambassadeur van. Dat is wat we met educatie willen bereiken. Vooral voor kinderen, maar zeker ook voor volwassenen, is het van belang dat ze op een speelse en inspirerende manier de natuur ontdekken. Veel bezoekers wonen in een versteende omgeving en het is niet vanzelfsprekend dat ze kennismaken met al het moois in de natuur. Door zowel bezoekers als de eilanders op een verrassende manier in aanraking te brengen met het landschap in Nationaal Park Schiermonnikoog en ze een unieke natuurbeleving te bezorgen, ontwikkelen ze een gevoel van verbondenheid met de natuur en de geschiedenis onder hun voeten. Bovendien daagt groene ruimte – het bos, de kwelder, de duinen, het strand en de zee – uit tot actief bewegen en dat draagt bij aan een goede gezondheid.

Om al die kinderen en volwassenen te bereiken, zijn veel handen en voeten nodig. We betrekken daarom veel partijen bij het educatieve aanbod op het eiland. Van lokale ondernemers tot gemeentelijke natuureducatieve diensten, van boswachters en vrijwillige natuurgidsen tot de plaatselijke VVV. Iedereen heeft hierin een rol.

Educatie leidt via informeren en ontdekken tot verankering van de waarden van het Nationaal Park in de harten en hoofden van mensen. Het versterkt de beleving en de bekendheid van het Nationaal Park en zorgt daarmee voor bewustwording. Het speelt in op het bewust maken van wat mensen zelf kunnen doen om de natuur op het eiland te beschermen en hoe ze op een natuurbewust en natuurvriendelijke manier kunnen handelen. Door informatie, beleving en bewustwording creëren we meer betrokkenheid, waarbij mensen zich actief gaan inzetten voor de natuur. Betrokkenheid zorgt voor het besef van gezamenlijke verantwoordelijkheid en gedeeld eigenaarschap. We brengen activiteiten van de verschillende partners bij elkaar tot een samenhangend geheel van activiteiten dat past bij de ambities van het Nationaal Park en waarin niet alleen aandacht is voor natuur, landschap en cultuurhistorie, maar ook voor de relatie met maatschappelijke thema's, zoals kustveiligheid, drinkwaterwinning, landbouw en gezondheid.

Governance

Toelichting voor de publieksavond: onderstaand betreft deels een voorstel voor de werkwijze en overlegstructuur om uitvoering te geven aan het ambitieplan.

Overlegorgaan

In Nationaal Park Schiermonnikoog zitten alle relevante partijen aan tafel. In het Overlegorgaan zijn alle bestuurders en eigenaren/beheerders van de, ook voor de toekomst van het eiland, belangrijke stakeholders vertegenwoordigd. Het Overlegorgaan heeft een onafhankelijke voorzitter en een secretaris. Het Overlegorgaan kan gevraagd en ongevraagd advies geven aan de Gedeputeerde Staten. De meeste onderwerpen bereiden we voor in werkgroepen, waarna in het gezamenlijke overleg discussie en besluitvorming volgt. Indien nodig agenderen we zelf onderwerpen en zorgen we ervoor dat onze ambities terugkomen in beleidsvisies van betrokken overheden.

Werkgroep Beheer

De werkgroep Beheer geeft zowel gevraagd als ongevraagd advies aan het overlegorgaan op inhoudelijke onderdelen, vooral over inrichting, beheer en ontwikkeling van het Nationaal Park Schiermonnikoog. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de provincie Fryslân, de gemeente Schiermonnikoog, Natuurmonumenten, het Wetterskip Fryslân, Rijkswaterstaat, Vitens, de Vereniging Boerenbelang, het Schiermonnikoger OndernemersVerbond (SOV), de Natuur- en Vogelwacht en IVN Friesland (coördinator Communicatie & Educatie). De secretaris van het Nationaal Park zit deze werkgroep, die gemiddeld vier keer per jaar of op afroep voor bijzondere projecten bijeenkomt, voor. Op de agenda worden standaard opgenomen de stand van zaken aangaande de inrichting en het beheer van het Nationaal Park en de afstemming rondom activiteiten, projecten en ontwikkelingen waarin partners met elkaar samenwerken of elkaar kunnen versterken.

Werkgroep Communicatie en Educatie

Voor het uitvoeren van de plannen voor het Nationaal Park Schiermonnikoog zijn goede communicatie, voorlichting en educatie van essentieel belang. Hierbij gaat het om meer dan kennisoverdracht alleen. Mensen zouden niet alleen moeten weten wat er binnen het Nationaal Park Schiermonnikoog gebeurt, maar moeten zich er ook bij betrokken voelen. De werkgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van de VVV Schiermonnikoog, de inwoners, ondernemers, de gebiedsbeheerder, de provincie Friesland, de gemeente Schiermonnikoog, het Waterschap en verscheidene andere gebiedspartners, geeft zowel gevraagd als ongevraagd advies aan het overlegorgaan van het Nationaal Park. De coördinator C&E zit deze werkgroep, die gemiddeld vier

keer per jaar of op afroep voor bijzondere projecten bijeenkomt, voor. Op de agenda worden standaard opgenomen de stand van zaken betreft communicatie en educatie, de stand van zaken van de projecten, en de afstemming rondom educatieve en recreatieve activiteiten, projecten en ontwikkelingen waarin de partners elkaar kunnen versterken en die zinvol zijn om van elkaar te weten.

Tijdelijke werkgroepen

Niet ieder vraagstuk of onderwerp vraagt inzet van alle partners. Daarom kunnen tijdelijke werkgroepen worden ingesteld voor specifieke onderwerpen of vraagstukken. Zo'n tijdelijke werkgroep bestaat idealiter uit vertegenwoordigers van de partners met de grootste betrokkenheid en/of belangen, inclusief de overheden die een belangrijke rol spelen in het betreffende vraagstuk. De tijdelijke werkgroep kan een vraagstuk voorbereiden en uitwerken. Ook kan een vraagstuk verder worden uitgediept, bijvoorbeeld door gesprekken te voeren met stakeholders die niet in het overlegorgaan of één van de vaste werkgroepen zitten of met onafhankelijke deskundigen. Het advies van de tijdelijke werkgroep wordt vervolgens besproken in één van de vaste werkgroepen, waarna een concept-advies of -oplossing naar het overlegorgaan gaat. Ook kan deze werkwijze relevante onderzoeks- of monitoringsvraagstukken opleveren voor de onderzoeksagenda van het Nationaal Park.

Op Schiermonnikoog wordt gebruik gemaakt van het Platform Schitterend Schiermonnikoog, waar eilanders zich bij kunnen aansluiten en via dat platform mee kunnen denken over bepaalde onderwerpen die spelen binnen het Nationaal Park. Dit platform zetten we de komende jaren in om, naast andere middelen, inwoners te betrekken bij de onderwerpen die spelen in het Nationaal Park.

Spin in het web

Door deze manier van samenwerking, communicatie, educatie en governance blijft Nationaal Park Schiermonnikoog een spin in het web, een samenbindend platform als het gaat om Schiermonnikoog. Dit weerspiegelt daarmee de verbindingen die er ook in het natuurlijk systeem zijn.

THEMA

Onderzoek

Nationaal Park
Schiermonnikoog

Initiëren en structureren van activiteiten op het gebied van onderzoek

In het Nationaal Park Schiermonnikoog vindt veel onderzoek plaats. Er zijn twee onderzoeksstations. Eén van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) genaamd de Herdershut en één van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU): het Groene Glop. Biologen, studenten en onderzoekers verrichten veldonderzoek vanuit de Herdershut. Dit zorgt jaarlijks voor proefschriften en (internationale) publicaties. In het Groene Glop is een actief Vogelringstation waar onderzoek wordt gedaan naar vogeltrekroutes, het aantal vogels en welke soorten zich bevinden op Schiermonnikoog. Ook inventariseert Sovon een groot deel van de Oosterkwelder jaarlijks op broedvogels.

Naast het regulier onderzoek vindt er op Schiermonnikoog door andere partijen onderzoek plaats. Zo heeft Rijkswaterstaat onderzoek gedaan naar natuurbeheer in natura 2000 gebieden. Het ecologisch bodemonderzoek in de zandige kust van Schiermonnikoog is hier een resultaat van. Maar ook onderzoek over hoe inwoners invloed kunnen uitoefenen binnen hun eigen leefomgeving is mede door Nationaal Park Schiermonnikoog geïnitieerd.

De ambitie voor 2034 is om onderzoek zo goed mogelijk koppelen aan de praktijk van Nationale Parken. Dit past ook in de transitie richting Nationaal Park Nieuwe Stijl. Ontwikkelkansen liggen daarom de komende jaren concreet op het verstevigen van samenwerkingen en het toegankelijk maken van onderzoek.

Concretisering: We verstevigen en verbinden samenwerkingen

We willen actueel onderzoek zo goed mogelijk koppelen aan de praktijk van Nationale Parken en daarmee samen werken aan een duurzame en veerkrachtig landschap. We gaan daarvoor op zoek naar structurele samenwerkingen met onderzoeksinstellingen. We stellen een plan op, inclusief een inventarisatie van lopende onderzoeken, om onderzoek samen met onderzoeksinstellingen de komende jaren structureel op te pakken.

Eén van de samenwerkingen is de strategische samenwerking RUG, Terreinbeherende Organisaties en noordelijke Nationale Parken. De samenwerking is gericht op langdurige onderzoeksprojecten in de noordelijke regio. Samen zullen de organisaties zich richten op thema's zoals het opzetten van 'new commons,' (het opbouwen van communities van inwoners en bezoekers), duurzame landschapsontwikkeling, financiële borging van natuur en landschap, en 'living labs' rond Nationale Parken Nieuwe Stijl.

Een andere, bestaande, samenwerking willen we de komende jaren versterken. Het gaat hier om het CCWO. Onderzoekers stemmen hun werk twee keer per jaar af in de Contactcommissie Wetenschappelijk Onderzoek (CCWO). Onder andere via de Dorpsbode worden inwoners geïnformeerd over de uitkomsten van onderzoek. Een wederzijdse wens is om de lijn inwoners beheerders-onderzoekers te versterken.

Concretisering: Toegankelijk maken van onderzoeksresultaten

Het verbreden en delen van de onderzoeksresultaten past bij het Nationaal Park Nieuwe Stijl dat we willen zijn. Dit doen we langs twee sporen: 1) richting inwoners, ondernemers en toeristen 2) richting andere Nationale Parken en kennisinstellingen.

Gebiedseigen informatie wordt bij informatiecentrum 'het Bakken' en via lokale krant 'de Dorpsbode' gepresenteerd. Hierdoor wordt onderzoek toegankelijk voor eilanders. Voor hen interessante en toepasbare informatie. Dit heeft tot een wens voor stevigere samenwerking tussen inwoners-beheerders-onderzoekers geleid. De komende jaren zetten we in op het verstevigen van deze relatie als het gaat om delen van inzichten en mogelijke toepassingen. Hiermee willen we laten zien hoe onderzoek ook ingezet kan worden om het maatschappelijk draagvlak te vergroten.

Jaarlijks worden effecten gemonitord op het gebied van klimaatverandering, biodiversiteit en natuur- en landschapswaarden. We sluiten aan op bestaande monitoring zoals bij het meten van de effecten van de verminderde veestapel. Specifieke monitoring vindt ook plaats. Een voorbeeld hiervan is de monitoring rond effecten/vermindering van de stikstofdepositie door verminderde veestapel in de polder die door de RUG wordt uitgevoerd.

Kennis uit onderzoek en monitoring delen we actief met inwoners, organisaties, Nationale Parken, kennisinstellingen en andere belanghebbenden.

In het Waddengebied liggen drie Nationale Parken, naast Schiermonnikoog zijn dat het Lauwersmeer en een deel van Texel. In de komende jaren gaan we (nog) intensiever samenwerken om samen het belang van het Werelderfgoed uit de dragen, ervaringen te delen en mogelijk ook samen projecten of onderzoek uit te voeren.

HOOFDSTUK 5

Richting de uitvoeringsagenda

AMBITIES	CONCRETE UITVOERING	TERMIJN UITVOERING			
		<i>Korte termijn</i>	<i>Middellange termijn</i>	<i>Lange termijn</i>	<i>Trekker / verantwoordelijke</i>
We zetten ons in voor het beschermen en versterken van de natuur	Substantieel betere staat van instandhouding				
	Invasieve exoten en aanpak inheemse soorten				
	Betere bescherming kustbroedvogels				
	Natura2000				
	Samen werken aan dynamisch kustbeheer				
We streven naar een zelfvoorzienend eiland op gebied van water en energie	Water vast houden				
	Water besparen				
	Onderzoek voorziening zoet water				
	We minderen zo veel mogelijk met fossiele brandstoffen				
We werken samen aan natuur inclusieve landbouw en duurzame inkomenszekerheid	Samen werken aan natuur en landbouw				
	Voedsel en beleving - Duurzame inkomenszekerheid				

Mensen het eiland laten beleven met balans tussen recreatie en natuur	Evenwicht en balans				
	Duurzaam toerisme				
	Flexibel zoneren				
We versterken de identiteit van Schiermonnikoog door behoud van cultuurhistorie	Inventariseren				
	Doorgeven van cultuurhistorie				
We zijn meer verbonden met onze omgeving	We betrekken eilanders op een structurele manier bij ontwikkelingen in het Nationaal Park				
We doen het samen	Regie nemen en houden				
	We gaan uit van eigen kracht en blijven zelfstandig				
Communicatie en educatie	We werken integraal samen				
	Vergroten van de zichtbaarheid				
	Educatie				
	Governance				
Initiëren en structureren van activiteiten op het gebied van onderzoek	We verstevigen en verbinden samenwerkingen				
	Toegankelijk maken van onderzoeksresultaten				